

Agnieszka Zatorska
Uniwersytet Łódzki

Efekty kształcenia na pulpicie językoznawcy

Przedstawiona w tym artykule analiza obejmuje opisy tzw. *efektów kształcenia*, które funkcjonują w ostatnich latach w działaniach edukacyjnych i administracyjnych w dydaktyce na poziomie wyższym. Badanie dotyczy *efektów kształcenia* dla kierunku *Filologia I stopnia* (wyciąg z Uchwały Senatu UŁ nr 32 z 17. 09. 2012 r.) oraz *II stopnia* (wyciąg z Uchwały Senatu UŁ nr 33 z 17. 09. 2012 r.). Dla dalszego wyciągu istotne jest określenie *wyciągu*. Analizowane teksty są fragmentami tekstów prawnych, uchwał, ale stanowią jedynie wybór odpowiednio przystosowanych tekstów prawnych do celów operacyjnych, administracyjnych w obszarze dydaktyki na poziomie wyższym. Geneza podjętych tu badań ma wymiar praktyczny. Autorka, zajmująca się strukturami językowymi, potraktowała zasób środków użytych w opisach poszczególnych *efektów kształcenia* jako źródło materiału do swych badań, zwłaszcza że pośród analizowanych fraz i zdań napotkała elementy systemu językowego od dawna pozostające w kręgu jej zainteresowań badawczych jak predykatory mentalne, przymiotniki, nominalne wykładniki predykatów.

Czytelnik artykułu może zadać pytanie o zasadność podjętych tutaj analiz. Jak napisałam, tekst artykułu powstał dlatego, że osoba badająca struktury języka polskiego stała się użytkownikiem omawianych formuł. Dla autorki artykułu przedstawione frazy stanowią interesujący materiał badawczy. Mam nadzieję, że dla czytelników artykułu, którzy reprezentują przede wszystkim środowisko akademickie, zaprezentowane obserwacje będą swoistym znakiem czasu, zatrzymaniem się nad inwentarzem środków językowych, którymi jesteśmy obowiązani jako nauczyciele akademicy oraz pracownicy administracji posługiwać się podczas raportowania czynności edukacyjnych i administracyjnych w uczelni. W artykule pragnę zaznaczyć, że użytkownik formuł jest podmiotem, reflektuje nad materią językową, której musi używać¹.

Opracowanie omawianej materii traktuję jako przyczynek do zobrazowania wybranych tekstów języka polskiego w odmianie urzędowej używanej w dydaktyce na poziomie wyższym i w administracji obsługującej studia wyż-

¹ Refleksja autotematyczna nad używanymi środkami mowy to cecha specyficznie ludzka.

sze w pierwszym dwudziestoleciu XXI wieku. Tak nakreślone zadanie rodzi konieczność sprecyzowania użytych terminów dotyczących odmian stylowych. Przyporządkowanie omawianych tekstów do odmiany stylowej jest problematyczne. Są one fragmentami uchwał Senatu UŁ, a ściślej stanowią wyciągi z tych aktów prawnych. Nazwa dokumentu przysparza problemów przy kwalifikacji stylowej badanych fragmentów. Uważam, że sytuują się one na pograniczu stylów urzędowego i dydaktycznego. Są kondensacją, wyborem z dokumentów prawnych, z uchwał. Uściślenia terminologiczne komplikuje różnorodność stanowisk badaczy polszczyzny na temat granic i rodzajów odmiany urzędowej języka polskiego. Fakt, iż badane teksty są wyekscerpowane z aktów prawnych, rodzi przypuszczenie, że mamy do czynienia ze stylem urzędowym. Za takim ujęciem przemawia stanowisko badaczy, którzy teksty prawne zaliczają do gatunków reprezentujących styl urzędowy (Zdunkiewicz-Jedynak 2008: 162). Oprócz terminu *styl urzędowy* w lingwistyce polskiej funkcjonuje określenie *styl administracyjny*. W stylu urzędowym badacze wyodrębniają dwie pododmiany: *styl prawny* i *kancelaryjny* (Gajda 1995: 438). Ewa Malinowska zaproponowała nadrzędny termin *odmiana urzędowa*, w której wyróżniła języki: *prawny*, *kancelaryjny* i *retoryczny* (Malinowska 2013: 469).

Przyporządkowanie badanych fragmentów do odmiany urzędowej/stylu urzędowego lub do stylu dydaktycznego można przeprowadzić, wykorzystując kilka zmiennych. Jednym ze sposobów kwalifikacji używanych narzędzi mownych jest uwzględnienie gatunku, z którego pochodzi materiał badawczy. Takie ujęcie wzmacniane jest przez to, iż współczesna stylistyka przyjmuje tezę genologii „o zakotwiczeniu stylu w gatunkach”², a uchwały, z których pochodzą dane, przynależą do gatunków prawnych. Teza, że badane teksty będące fragmentami uchwał Senatu Uniwersytetu Łódzkiego reprezentują odmianę urzędową w jej pododmianie prawnej, jest osłabiona przez fakt, iż przy oglądzie materiału napotykaemy wyciągi z uchwał, a nie oryginalne uchwały. Drugim sposobem przypisania badanych fragmentów do określonego stylu języka polskiego jest przyjrzenie się relacji nadawczo-odbiorczej, a więc wykorzystanie do opisu danego zjawiska językowego charakterystyki pragmatycznej. Teksty prawne będące subklasą odmiany urzędowej języka funkcjonują w sytuacji, gdy nadawca (ustawodawca, egzekutor przepisów) jest zwykle stroną wydającą dyrektywy, regulującą normy, a w ten sposób stroną kształtującą zachowania ludzi, w tym określającą zachowania mowne uczestników dyskursu urzędowego (Malinowska 2013). Ze względu na sytuację komunikacyjną, „scenę dyskursu komunikacyjnego”, badanym fragmentom bliżej jest do tekstów w odmianie urzędowej niż performacji dyskursu dydaktycznego (Nocoń 2013: 114). Być może dla badanych wyjątków z uchwał Senatu UŁ trafniejszy byłby krytykowany w literaturze przedmiotu (Nocoń 2013: 115) termin *język uniwersytecki* (Wilkoń 2002), gdyż

² Dziękuję dr Anecie Gajdzie za skonsultowanie terminologii stylistycznej i genologicznej wykorzystanej w niniejszym opracowaniu.

nie wskazuje on bezpośrednio na podstawową funkcję tekstów dydaktycznych, jaką jest ich edukacyjność z intencjonalnym przekazywaniem wiedzy, a jedynie informuje o tym, iż teksty te są obecne w przestrzeni uniwersytetu. Przeciw kwalifikowaniu badanych opisów *efektów kształcenia* jako przejawów stylu dydaktycznego przemawia fakt, że styl dydaktyczny odnajdujemy w szczególnej sytuacji komunikacyjnej nauczyciel – uczeń, w sytuacji przekazywania wiedzy. Relację tę trudno odnaleźć przy aplikacji badanego materiału, który służy administracji uniwersyteckiej oraz pomocniczo studentom i nauczycielom akademickim. W literaturze przedmiotu odnajdujemy pojemniejszy niż *styl dydaktyczny* wieloznaczny termin *dyskurs edukacyjny*, w którym mieści się szeroka sfera komunikacji szkolnej (Nocoń 2013: 114), a więc być może także komunikacja administracyjna w obszarze uniwersyteckim. Trzecią zmienną, która może pomóc w przyporządkowaniu interesujących nas fragmentów do określonej odmiany stylowej, są ich właściwości. Styl urzędowy charakteryzują takie cechy, jak: dyrektywność, bezosobowość, precyzyjność, standardowość (Malinowska 2013: 470). Są one obecne w analizowanych opisach *efektów kształcenia*, co przemawia za umiejscowieniem badanej materii w obrębie odmiany urzędowej. Cechy te mogą również charakteryzować styl dydaktyczny, jeżeli termin ten uznamy za synonim dyskursu edukacyjnego, gdy dyskurs ten dotyczy działań administracyjnych w edukacji, a nie ściśle dydaktycznych.

Odpowiadając na pytanie, dlaczego tzw. *efekty kształcenia*, opisy *efektów kształcenia* czynić przedmiotem refleksji językoznawczej, można powiedzieć, że właśnie dlatego, że są one z punktu widzenia opisu stylistycznego kategorią amorficzną, heterogeniczną, dyskusyjną, problemową, a przez to interesującą. Dokumentują przenikanie się sfer działalności edukacyjnej i urzędowej. Wydaje się jednak, że więcej cech i funkcji omawianych tekstów przemawia za ich usytuowaniem w odmianie urzędowej z zaznaczeniem wpływu dyskursu edukacyjnego (miejsce toczącego się dyskursu) niż za ich przynależnością do typowego stylu dydaktycznego z prototypową sytuacją edukacyjną.

Opisy *efektów kształcenia* (dalej *EK*) dla studiów I stopnia podzielone są na 33 segmenty, z których każdy wpisany jest w oddzielne pole tabeli i ma przyporządkowany odpowiedni symbol. Tak wydzielone jednostki tekstu to zwykle zdania o złożonej budowie lub pojedyncze frazy. Omawiane segmenty są w przytaczanym wyciągu z Uchwały Senatu UŁ wprowadzane przez zdanie *Absolwent filologii I stopnia wszystkich specjalności*, które domaga się uzupełnienia w postaci opisu *efektu*, np. *01F-1A_W03 ma elementarną wiedzę ogólną, obejmującą podstawową terminologię i metodologię z zakresu nauk filologicznych; 01F-1A_U04 potrafi odróżniać i opisywać w tym obszarze różne gatunki literackie i inne rodzaje tekstów, m.in. informacyjne, użytkowe, dydaktyczne, medialne; 01F-1A_K01 potrafi pracować w grupie, przyjmując różne w niej role*. Na drugim stopniu na kierunkach filologicznych UŁ obowiązuje wybór spośród 36 segmentów *EK*, które stanowią dopełnienie nadrzędnego, początkowego zdania: *Absolwent fi-*

lologii II stopnia wszystkich specjalności, np. 01F-2A_W02 zna terminologię nauk filologicznych i potrafi ją stosować; 01F-2A_U13 Potrafi tłumaczyć ustnie i pisemnie teksty użytkowe oraz fachowe z języka polskiego na obcy i odwrotnie; 01F-2A_K03 potrafi kierować małym zespołem, przyjmując odpowiedzialność za efekty jego pracy. Łącznie analizą objęto 69 opisów EK. Pod względem formalnym jednostki tekstu poddane badaniu uzupełniają zdania z nagłówka wyciągu Uchwały: *Absolwent filologii [...] ma podstawową wiedzę / umie samodzielnie zdobywać wiedzę / potrafi przeprowadzić pogłębioną analizę [...]*; koniec frazy sygnalizowany jest średnikiem. Niewątpliwie są to autonomiczne struktury tekstu, charakteryzujące się samodzielnością informacyjną. Często opis pojedynczego tzw. efektu tworzą dwa zdania lub więcej zdań, które są wywiedzione z więcej niż jednej struktury predykatowo-argumentowej. *Efekty kształcenia* stopnia I oraz II podzielone są na trzy rodzaje: *Wiedza* – W, *Umiejętności* – U, *Kompetencje* – K. Na potrzeby tego badania wykorzystano wszystkie trzy typy EK dla obydwu stopni studiów. Każdy z EK opatrzony jest wewnętrznym kodem efektu, np. z domeny *Wiedza*: 01F-1A_W02; 01F-2A_W07; *Umiejętności* 01F-1A_U02; 01F-2A_U05; *Kompetencje* 01F-1A_K02; 01F-2A_K03. W prosty sposób, na potrzeby działań administracyjnych czy kontrolnych, można zidentyfikować informację poprzez sprawdzenie samego kodu, bez sięgania do treści danego efektu. Występowanie przy EK kodów i symboli potwierdza obserwacje dotyczące współczesnego stylu urzędowego: „Charakterystyczne dla nowych dokumentów jest nasycenie ich dużą liczbą symboli, kodów, co związane jest z automatyzacją prac biurowych” (Zdunkiewicz-Jedynak 2008: 170). Na potrzeby tego artykułu uproszczono zapis symboli poszczególnych EK. Ponieważ zgodnie z przyjętymi założeniami opisywane EK przynależą tylko do tych wykorzystywanych na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Łódzkiego, zrezygnowałam z symbolu F, a także z poprzedzających symbole zer. Dla studiów pierwszego stopnia, licencjackich stosuję zapis EK1, dla studiów drugiego stopnia, magisterskich zapis EK2. Symbole te są w niniejszym opracowaniu uzupełniane przez skrót W lub U, lub K z cyfrą odpowiadającą numeracji przyjętej w dokumentach UE. Dla pierwszego z wymienionych efektów kształcenia w obszarze *Wiedza* (w oryginalnym dokumencie kodowanym jako 01F-1A_W01) zastosowałam zapis EK1W1.

W niniejszym artykule przyjrzymy się materii językowej tworzącej opisy poszczególnych EK. Celem podjętej analizy jest dekompozycja lingwistyczna tekstów użytkowych, oficjalnych, używanych przez administrację uczelni, a także przez organy władzy uczelni i instytucje je kontrolujące. Uważam, że frazy składające się na efekty kształcenia, przytaczane w dokumentach takich jak dyplomy, sylabusy, arkusze autoewaluacji zasługują na zbadanie. Zamiarem autorki artykułu nie jest ocena poprawnościowa analizowanych fragmentów. Nie jest to także głos w dyskusji nad przydatnością instrumentarium EK. Uważam jednak, że jeżeli dane narzędzia są w użyciu w codziennej praktyce uczelni, to

zasługują na to, by znaleźć się na pulpicie językoznawcy. Podobnie jak slogany reklamowe, ogłoszenia czy inne teksty użytkowe, które są obiektem opisów lingwistycznych, szablony wypowiedzi, stosowane w pracy uniwersyteckiej nauczycieli akademickich i administracji uczelni, mogą stać się obiektem analizy językoznawczej, gdyż charakteryzują świat użytkowników tych wypowiedzi, a także są zapisem leksykonu i formuł gramatycznych używanych w polskiej komunikacji oficjalnej na początku XXI wieku.

Metodologicznie podjęte badania wykorzystują dokonania polskich badaczy pracujących w modelu składni semantycznej (Karolak 2002; Kiklewicz, Korytkowska i in. 2010). Zgodnie z przyjętymi w tym ujęciu założeniami oddzielono płaszczyznę treści, której odpowiadają podstawowe struktury semantyczne – predykatowo-argumentowe, od płaszczyzny formalnej, językowej, na której obserwuje się różnego rodzaju eksplikacje potencjalnych elementów owych struktur.

Zastosowana metodologia umożliwia prezentację jednostek predykatywnych odpowiadających predykatom, w tym zwłaszcza predykatom mentalnym (wiedzy i myśli), wykorzystanym do konstruowania zdań służących jako EK I i II stopnia dla kierunku *filologia*. Oprócz znaczeń mentalnych w materiale odnotowano czasowniki modalne, jak *potrafić*, a także inne, np. *uczestniczyć*. Materiał obejmuje predykatory (formalne, językowe wykładniki predykatów) w postaci pojedynczych czasowników, np. *rozumieć*, *wiedzieć* oraz jednostki analityczne, np. *mieć wiedzę*, *posiadać umiejętność*. Warto zaznaczyć, że różny jest także status prezentowanych jednostek predykatywnych. W tym artykule skoncentrowano się przede wszystkim na predyktorach konstytuujących zdanie, realizujących predykat zdania głównego. Uzupełnienia, którymi mogą być dla zdań złożonych argumenty propozycjonalne realizowane przez różnego rodzaju elementy składniowe, to w badanym materiale predykatory również w postaci infinitiwu, np. *potrafi porozumiewać się z wykorzystaniem różnych technik komunikacyjnych EK1 U11*. Badaniem objęto także poziom eksplikacji poszczególnych elementów struktury predykatowo-argumentowej fundowanej na predykcji jądrowym. W szczególności interesujące są uzupełnienia o różnej postaci: fraz zdaniowych, fraz nominalnych (tzw. nominalizacji), a także fraz nominalnych odpowiadających argumentom „wyciągniętych” z propozycji, będących uzupełnieniami głównej predykcji. Zastosowana procedura badawcza ma pomóc w odpowiedzi na pytanie, na ile kształt językowy EK odpowiada ich operacyjnym celom, jakie stawiane są tym tekstom, z uwzględnieniem ich funkcjonowania na pograniczu odmiany urzędowej i dyskursu edukacyjnego w języku polskim. Cemu służy zastosowane przy tworzeniu opisów *efektów kształcenia* uogólnienie, a na ile możliwe jest uszczegółowienie i ukonkretnienie treściowe pojęmych semantycznie fraz?

Predykatory mentalne i inne w funkcji EK

Badaniem objęto czasowniki i jednostki analityczne fundowane na predykatkach jądrowych dla danej struktury zdaniowej. Są to przede wszystkim czasowniki realizujące predykaty wyższego rzędu, a więc takie, które otwierają miejsce dla innej propozycji. Znaczna część z badanych verbów, będących wykładnikami predykatów wyższego rzędu, semantycznie przynależy do sfery ludzkiej psychiki, a zwłaszcza do sfery intelektu. Są to tzw. predykatory mentalne. Zdaję sobie sprawę, że zakres zbioru czasowników mentalnych jest różnie wyznaczany w różnych ujęciach. Zagadnienie predykatów mentalnych w literaturze lingwistycznej jest obszernie opisywane (Danielewiczowa 2002). Analizując predykatory z obszaru wiedzy, sięgam do własnych opracowań (Maliszewska 2001, 2002)³. Obserwacja, iż w badanym materiale znaczącą część stanowią mentalne jednostki predykatywne, nie zaskakuje badacza, gdyż przeznaczeniem analizowanych tekstów jest funkcjonowanie w obszarze edukacji wyższej. Większość z przytaczanych fraz odnosi się zatem do sfery związanej z wiedzą, z jej zdobywaniem i akumulacją, a także z dokonywaniem operacji na wiedzy, czyli z myśleniem. W rozpatrywanych tekstach odnotowano następujące jednostki werbalne związane ze sferą intelektu (będące odzwierciedleniem predykatów konstytutywnych): *identyfikować* (2 razy), np. *Prawidłowo **identyfikuje** i rozstrzyga dylematy związane z wykonywaniem zawodu EK2K5; rozstrzygać* (2 razy), np. ***rozstrzyga** dylematy związane z wykonywaniem zawodu EK2K5; rozumieć* (5 razy), np. ***rozumie** potrzebę uczenia się przez całe życie EK2K1; znać* (4 razy), np. ***zna** terminologię nauk filologicznych EK2W2*.

Często jako jądrowe elementy zdań w badanych dokumentach funkcjonują predykatory mentalne o budowie analitycznej, takie jak *mieć wiedzę* (20 razy), np. ***ma** elementarną **wiedzę** o powiązaniu dyscyplin filologicznych z dyscyplinami koniecznymi do poszerzania wiedzy EK1W2*. Budowa omawianego predykatora *mieć wiedzę*, na który składa się czasownik operatorowy *mieć* (werbalizator wnoszący do związku wyrazowego kategorii semantyczne i gramatyczne przynależne czasownikom) oraz nomen – *wiedza*, będący nośnikiem predykcji, rzeczownik najczęściej o charakterze abstrakcyjnym, decyduje o zaliczeniu związku wyrazowego do zbioru analizyzmów werbo-nominalnych, dalej AWN (Żmigrodzki 2000). Czasownik operatorowy *mieć* należy do najczęstszych werbalizatorów dla AWN, gdyż jego funkcja jest bliska copuli. Poza wprowadzaniem właściwości werbalnych wskazuje także na stanowy charakter predykatora (przy charakterystyce temporalnej). W analizowanym materiale, pośród innych AWN, związek *mieć wiedzę* ma najwyższą frekwencję. Zgodnie z możliwościami systemu

³ Korzystam także z pewnych ustaleń, które były poczynione podczas pracy nad grantem 2013/11/B/HS2/03116 „Właściwości składniowe czasowników jako baza ich zintegrowanego opisu leksykograficznego (w perspektywie konfrontatywnej polsko-bułgarsko-rosyjskiej)” kierowanym przez prof. dr hab. M. Korytkowską.

składowe AWN mogą podlegać wymianie. W zastępstwie werbalizatora *mieć* odnajdujemy czasownik operatorowy *posiadać* w zwrocie *posiadać wiedzę* (1 raz), por. *Posiada specyficzną i pogłębioną wiedzę z zakresu dziedzin wiedzy, odpowiadających wybranym modułom kształcenia* EK2W11. Czasownik operatorowy *posiadać* jest komponentem analityzmu *posiadać informacje*, np. *posiada elementarne informacje z zakresu prawa pracy* EK1W11. Badane teksty zawierają także inne predykatory analityczne z werbalizatorem *mieć*, por. *mieć informacje*, np. *ma podstawowe informacje z zakresu historii języka specjalności* EK1W5; *mieć orientację*, np. *ma [...] orientację we współczesnym życiu kulturalnym i społecznym* EK1W9; *mieć rozeznanie*, np. *ma rozeznanie rynku pracy* EK1K4; *mieć świadomość* (3 razy), np. *ma świadomość i elementarną wiedzę na temat kompleksowej natury języka* EK1W4.

Frazy zdaniowe tworzące teksty EK są również fundowane na predykatkach innych niż mentalne, którym odpowiadają predykatory syntetyczne i analityczne. Odnotowano następujące: *korzystać*, np. *uczestniczy w życiu kulturalnym i korzysta z różnych jego form* EK2K7; *potrafić, stosować, uczestniczyć*. Na wyodrębnienie jako wykładnik predykatu jądrowego zasługuje czasownik *potrafić*, który w badanych dokumentach znalazł zastosowanie aż 22 razy. Ze względu na swoje właściwości semantyczno-składniowe jest on uzupełniony przez frazę zawierającą infinitivus, por. *potrafi wyszukiwać, analizować i posługiwać się prostymi informacjami w języku obcym* EK1U9; *potrafi w wąskim zakresie popularyzować wiedzę* EK2U12. Jednostki analityczne w rozpatrywanym zbiorze są reprezentowane przede wszystkim przez *mieć umiejętność* (4 razy), np. *ma podstawowe umiejętności w zakresie tłumaczeń* EK1U8 oraz *mieć znajomość* (3 razy), np. *ma zbliżoną do rodzimej znajomość języka obcego* EK2U1.

Sposoby realizacji składników SPA w EK

Ponieważ analizowane jednostki konstytutywne dla badanych zdań odpowiadają predykatom wyższego rzędu, zatem w strukturze semantycznej badanych jednostek odnajdujemy implikowane, a w różny sposób wyeksplikowane elementy struktur predykatowo-argumentowych. Materiał potwierdza typowe zjawiska i procesy opisane w badaniach nad składnią języka polskiego opartą o struktury semantyczne (Karolak 2002; Kiklewicz, Korytkowska i in. 2010), w tym kilka sposobów ujawniania podległych struktur. Przy omawianiu fraz z czasownikiem *potrafić* odnotowano frazę z bezokolicznikiem. Ten typ realizacji struktur występuje także w zdaniach z *verbum umieć*, np. *umie samodzielnie zdobywać wiedzę* EK1U10. Drugim zaobserwowanym sposobem ujawnienia wewnętrznej predykcji jest transpozycja predykatu w nomen, czyli zjawisko nominalizacji. Ten typ strukturyzacji treści na poziomie formalnym jest obficie reprezentowany przez opisywane teksty. Potwierdza to tezę o dużym nasyceniu tekstów oficjalnych frazami zawierającymi nomen, co świadczy o procesach kondensacyjnych. Dominację transform nominalnych nad formami *verbum finitum*

przy realizacji wewnętrznych struktur predykatowo-argumentowych w tekstach stylu administracyjnego odnotowały dla języków polskiego i bułgarskiego autorki monografii porównawczej dotyczącej fenomenu nominalizacji w obu systemach językowych (Korytkowska, Małdziewa 2002: 167). Funkcjonowanie nominalizacji w badanych tekstach omówione jest w osobnym podrozdziale. Materiał poświadcza także realizację wewnętrznych struktur przez wykładniki imiesłowowe. Już nie jako eksplikacje predykatów, ale jako elementy dodatkowe, modyfikujące, występują obficie udokumentowane przymiotniki, którym poświęcono odrębny paragraf. Oddzielnie omówiono również przysłówki.

Funkcjonowanie nominalizacji

Nominalizację uznaję za proces przedstawienia treści predykatywnej w postaci rzeczownika. Nominalizacja jest terminem różnie rozumianym w rozmaitych ujęciach, odmiennie zakreślany jest też zbiór wyrazów spełniających warunki reprezentowania zjawisk objętych przez nominalizację (Jędrzejko 1993; Rozwadowska 1997; Korytkowska, Małdziewa 2002). Na potrzeby tego opracowania wyróżniam jako nominalizację uzupełnienia o charakterze predykatywnym, przyjmujące przede wszystkim kształt klasycznych nominów *actio-nis*. W tej klasie odnajdujemy typowe rzeczowniki odsłowne, których budowa słotwórcza wykazuje wyraźny związek z wyjściowym *verbum*. W badanych tekstach należą do nich m.in. *argumentowanie*, np. *Posiada umiejętność merytorycznego argumentowania* EK2U8; *badanie*, np. *wiedzę pogłębioną i szczegółową o badaniach* EK2W8; *dobór*, np. *dobór metod i narzędzi* EK1U12; *formułowanie*, np. *formułowanie i analiza problemów* EK1U12; *kształcenie*, np. *kształcenia językowego* EK1U1; *myślenie*, np. *krytycznego myślenia* EK2K6; *określenie*, np. *umiejętności określenia własnych zainteresowań* EK1K5; *opracowanie*, np. *opracowanie i prezentacja wyników* EK1U12; *osiągnięcie*, np. *ma wiedzę o [...] nowych osiągnięciach z zakresu wybranej specjalizacji* EK2W8; *posługiwanie się*, np. *umiejętność posługiwania się pojęciami i paradygmatami* EK1U2; *poszerzanie*, np. *z dyscyplinami koniecznymi do poszerzania wiedzy* EK2W7; *powiązanie*, np. *ma [...] wiedzę o powiązaniu dyscyplin filologicznych z dyscyplinami* EK1W2; *przygotowanie*, np. *posiada umiejętność przygotowania wystąpień ustnych* EK2U7; *tworzenie*, np. *posiada umiejętność tworzenia użytkowych prac pisemnych* EK2U5; *uczenie się*, np. *rozumie potrzebę uczenia się przez całe życie* EK2K1. Ostatni przykład jest ilustracją „łańcucha nominalizacji” wprowadzanych przez czasownik mentalny *rozumieć*. Zarówno *potrzeba*, jak i *uczenie się* to frazy nominalne będące odzwierciedleniem predykatów wewnętrznych. W materiale odnotowujemy także *zastosowanie*, np. *z zastosowaniem wybranych metod* K2U3; *znaczenie*, np. *ma podstawową wiedzę o miejscu i znaczeniu nauk humanistycznych* EK1W1.

Obserwujemy tutaj zjawiska towarzyszące nominalnym wykładnikom argumentów propozycyjalnych. Do tego typu uwarunkowań należy możliwość uzupełnienia zdania z danym predykatorem przez frazę z nominalizacją, jak

na przykład *posiada umiejętność integrowania wiedzy* EK2U2. *Analizyzm posiadać umiejętność* otwiera miejsce dla nominalizacji, tutaj ujawnia się ona w postaci *nomen actionis integrowanie*. Synonimiczna syntetyczna jednostka werbalna *umieć* umożliwia przyłączenie infinitiwu, por. *Umie integrować wiedzę*, por. także *umie samodzielnie zdobywać wiedzę* EK2U11.

W zakresie składni na uwagę zasługuje częstość frazy z przyimkiem *z*, np. *z wykorzystaniem*, np. *z wykorzystaniem podstawowych ujęć teoretycznych* EK2U7; *z wykorzystaniem własnych poglądów* EK2U8; *potrafi porozumiewać się ze specjalistami ze swojej dyscypliny z wykorzystaniem różnych technik komunikacyjnych* EK2U12. Inne przykłady fraz w narzędniku, poprzedzonych przez przyimek *z*, to np. *z zastosowaniem podstawowych metod* EK1U3; *z zastosowaniem wybranych metod* EK2U3. Tego typu konstrukcje instrumentalu z przyimkiem *z* odnotowano 8 razy.

Oprócz nazw stanów i czynności materiał przynosi wiele rzeczownikowych nazw cech, które według niektórych ujęć także można zaliczyć do wyrazów ilustrujących procesy nominalizacyjne. W tej klasie wyróżniono m.in. *kreatywność* [...] *otwartość na odmienność kulturową* EK2K6; *użytkowość*, np. *użytkowość tekstów* EK1U3; *zmienność*, np. *historycznej zmienności* EK1W4.

Rola przymiotników w językowych realizacjach badanych struktur

Badane struktury poświadczają odrębnych 76 leksemów przymiotnikowych. W klasyfikacji przymiotników z EK krzyżuje się kilka podziałów. Wyróżnia się przymiotniki jakościowe i relacyjne. Dla opisywanych przymiotników relacyjnych odnotowuje się derywację od różnych części mowy, najczęściej od rzeczowników. Semantyka badanych przymiotników jest natomiast ściśle połączona z ich funkcją w badanych tekstach.

Materiał dokumentuje przede wszystkim przymiotniki relacyjne odimienne związane treściowo z obszarem humanistyki, ściślej z naukami filologicznymi, por. *filologiczny*, np. *z zakresu nauk filologicznych* EK2W3; *humanistyczny*, np. *miejscu i znaczeniu nauk humanistycznych w systemie nauk* EK1W1; *literacki*, np. *różne gatunki literackie* EK1U4. W tekstach EK napotykałyśmy leksemy przymiotnikowe związane ze sferą nauki w ogólności, por. *badawczy*, np. *paradygmatami badawczymi* EK1U2; *informacyjny*, np. *inne rodzaje tekstów, m.in. informacyjne* EK1U4; *intelektualny*, np. *zasobów własności intelektualnej* EK2W9; *merytoryczny*, np. *ma elementarne umiejętności merytorycznej argumentacji* EK1U13; *metodologiczny*, np. *o ich specyfice przedmiotowej i metodologicznej* EK1W1; *naukowy*, np. *w zakresie dyscyplin filologicznych o charakterze naukowym* EK2U5; *popularnonaukowy*, np. *tematy popularnonaukowe* EK2U6; *teoretyczny*, np. *różnych ujęć teoretycznych* EK2U5. Dla EK zaprojektowanych dla studiów pierwszego stopnia odnotowujemy przymiotniki: *dyplomowy*, np. *wybranej specjalizacji dyplomowej* EK1W10. Dokumenty dla studiów drugiego stopnia poświadczają adiektywa związane z organizacją studiów na tym poziomie: *magisterski*, np. *wybranej specjalizacji*

magisterskiej EK2W3. W treści EK dla obu stopni studiów filologicznych odnajdujemy przymiotniki wskazujące na profesjonalne ukierunkowanie edukacji, por. *fachowy*, np. *tworzenia użytkowych (fachowych) prac pisemnych* EK1U5; *teksty użytkowe oraz fachowe* EK2U13; *specjalizacyjno-zawodowy*, np. *w kontekście specjalizacyjno-zawodowym* EK1U3; *zawodowy*, np. *potencjalnej praktyki zawodowej* EK1U10; *stosować w działalności zawodowej* EK1W1; *w różnych dziedzinach życia zawodowego* EK2U14.

Analiza efektów kształcenia dla studiów pierwszego i drugiego stopnia pokazuje zróżnicowanie ze względu na dobór przymiotników, także przymiotników wartościujących, jakościowych. W EK dla studiów pierwszego stopnia podkreślony zostaje podstawowy, bazowy charakter oferowanej i uzyskiwanej przez adepta wiedzy, por. *ma elementarną wiedzę* EK1W2; *ma podstawową wiedzę* EKW1; *podstawową terminologię i metodologię* EK1W3; *ma podstawową orientację* EK1W9; *podstawowe pojęcia i zasady z zakresu ochrony prawa autorskiego* EK1W11. Także w domenie *umiejętności* kilkakrotnie użyto przymiotników podkreślających podstawowy charakter tychże, np. *elementarne umiejętności badawcze* EK1U12; *podstawowe umiejętności w zakresie tłumaczeń* EK1U8. W domenie U zaznaczono również podstawowy, prosty charakter zdobywanych informacji, np. *potrafi wyszukiwać, analizować i posługiwać się prostymi informacjami* EK1U9.

Dla studiów drugiego stopnia przeznaczono EK, w których kilka razy pojawia się ewaluatywny przymiotnik *pogłębiony*, por. *ma pogłębioną wiedzę o specyfice przedmiotowej i metodologicznej nauk filologicznych* EK2W1; *ma uporządkowaną i pogłębioną wiedzę obejmującą zakres dyscypliny naukowej, odpowiadającą wybranej specjalizacji* EK2W5. Określenia *pogłębiony* i *podstawowy* nie wykluczają się. Odnajdujemy je w opisie „jednego efektu” na drugim stopniu: *ma pogłębioną wiedzę na temat interpretacji tekstów oraz podstawową na temat interpretacji innych wytworów kultury* EK2W6. Przymiotnik *pogłębiony* modyfikuje znaczenie rzeczownika *wiedza*, ale odnotowujemy go także przy nomen actionis *analiza*, np. *potrafi przeprowadzić pogłębioną analizę tekstu* EK2U3. *Analiza* może być określana jako *krytyczna*, np. *metody ich krytycznej analizy* EK2W6.

Jednakże w wybranych kontekstach leksemy adiektywne, określające podstawowy lub ograniczony charakter danej wiedzy czy umiejętności, możemy odnaleźć również w EK na drugim stopniu studiów filologicznych, por. *w ograniczonym stopniu*, np. *w ograniczonym stopniu z zakresu innych dyscyplin humanistyki* EK2U2; por. *podstawowy*, np. *ma podstawowe umiejętności w zakresie tłumaczeń ustnych i pisemnych z j. obcego na j. polski i z j. polskiego na j. obcy* EK2U9.

Przymiotniki jakościowe są mniej licznie reprezentowane. Wydaje się, że w pewnych kontekstach funkcjonują one także jako wyraz wartościowania, por. *nowy*, np. *Ma wiedzę o [...] nowych osiągnięciach* EK2W8; *ważny*, np. *ma podstawową wiedzę o najważniejszych kierunkach rozwoju* EK1W10. Do adiektywów jakościowych przynależą m.in. *mały*, np. *potrafi kierować małym zespołem* EK2K3.

Można zaobserwować, iż leksemy przymiotnikowe wskazujące na ogólność, elementarność wykorzystywane są zwłaszcza w EK1, natomiast adiectiva nazywające cechę bycia szczegółowym znamienne są dla EK2. W EK dla pierwszego stopnia pojawia się przymiotnik *ogólny*, np. *ma elementarną wiedzę ogólną* EK1W3, podczas gdy w EK2 użyto antonimicznego adiectivum *szczególony*, np. *wiedzę pogłębioną i szczegółową o badaniach związanych z wybranym tematem pracy magisterskiej* EK2W8. Na drugim stopniu domeny wiedzy oraz kompetencji wzbogacono o treść *bycia pogłębionym*, por. *Posiada specyficzną i pogłębioną wiedzę* EK2W11; *Posiada pogłębione kompetencje interkulturowe* EK2K9.

Dobór przymiotników jest również zdeterminowany przez nomen czy też inny wyraz podlegający określeniu. *Wiedza* może być *pogłębiona* EK2, ale także *elementarna, podstawowa, uporządkowana* EK1. Może też być określana jako *specyficzna*, np. *Posiada specyficzną [...] wiedzę* EK2W11. *Umiejętności* (zakwalifikowane w EK jako K *kompetencje społeczne*) są w badanym materiale charakteryzowane przez dość bogaty zestaw adiektywów, por. *dysponuje umiejętnościami komunikacyjnymi, społecznymi, interpersonalnymi, które predysponują do pracy w sektorze kultury, oświaty, mediów, biurach tłumaczy* EK2K8. Kompetencje są w materiale określane *expressis verbis* jako *społeczne i osobowe*, np. *posiada kompetencje społeczne i osobowe* EK2K6.

Przykłady EK dla obu stopni przynoszą wiele różnych przymiotników relacyjnych, uwarunkowanych kontekstem, por. *artystyczny*, np. *placówek kultury artystycznej* EK1K6; *codzienny*, np. *na tematy życia codziennego* EK1U6; *historyczny*, np. *natury języka oraz jego historycznej zmienności* EK1W4; *interkulturowy*, np. *kompetencje interkulturowe* EK2K9; *językowy*, np. *kultury danego obszaru językowego* EK1W8; *kulturowy*, np. *danego obszaru językowego i kulturowego* EK1W7; *diedzictwa kulturowego własnego regionu* EK1K5; *medialny*, np. *inne rodzaje tekstów, m.in. informacyjne, użytkowe, dydaktyczne, medialne* EK1U4; *pisemny*, np. *tłumaczeń ustnych i pisemnych z języka obcego* EK2U9; *społeczny*, np. *kontekst społeczny i kulturowy* EK2U3; *orientację we współczesnym życiu kulturalnym i społecznym Polski* EK1W9; *ośrodków działalności społecznej* EK1K6; *ustny*, np. *wyczerpujących wystąpienia ustnych* EK2U6.

Repertuar przymiotników w EK pomaga zobaczyć profil kompetencji absolwenta, który w myśl analizowanych zapisów *posiada umiejętność [...] argumentowania [...] z wykorzystaniem własnych poglądów* EK2U8; *potrafi formułować samodzielne wnioski* EK2U8; *potrafi formułować krytyczne sądy* EK2U10. Dobór leksemów przymiotnikowych w grupach wyrazowych, np. *krytyczne sądy, samodzielne wnioski, własne poglądy* kreuje postać potencjalnego absolwenta kierunków i specjalności filologicznych.

Materiał przymiotnikowy w rozpatrywanych tekstach jest obfity i różnorodny. Autorzy przedstawianych dokumentów chętnie sięgali po leksemy przymiotnikowe, aby doprecyzować przedstawiane efekty oraz odróżnić pierwszy i drugi stopień studiów poprzez stosowanie antonimów *elementar-*

ny, podstawowy – pogłębiony. Przymiotniki relacyjne przez ich skomplikowaną strukturę słowotwórczą i odniesienie do bazowych predykcji (Szumska 2006; Urban 2006), dzięki formie, która służy kondensacji treści, mogą służyć do oddawania pojemnych znaczeń. Mają zdolność informowania o projektowanych celach, które zakodowano w postaci *efektów kształcenia*. W badanych tekstach przymiotniki stanowią ważny instrument służący semantyce, składni i stylistyce.

Przysłówki w EK

Przysłówki, podobnie jak przymiotniki, charakteryzują projektowane w tekstach efekty i prowadzące do nich działania, por. *pisemnie, ustnie*, np. *Potrafi tłumaczyć ustnie i pisemnie teksty użytkowe EK2U13*; a także pośrednio charakteryzują osobę absolwenta, którego działania są podejmowane *samodzielnie*, np. *umie samodzielnie zdobywać wiedzę EK2U11* oraz *świadomie*, np. *wybierając świadomie różne metody badawcze EK2U11*. Działania absolwenta są także adekwatne, o czym informują adwerbia *odpowiednio*, np. *potrafi odpowiednio określić priorytety EK2K4* oraz *prawidłowo*, np. *Prawidłowo identyfikuje i rozstrzyga dylematy związane z wykonywaniem zawodu EK2K5*.

Wnioski

Przeprowadzona analiza pokazała przede wszystkim zasób stosowanych predyktorów syntetycznych i analitycznych, zwłaszcza mentalnych. Ogląd materiału pozwolił także ujawnić w badanym materiale znane już z badań językoznawczych sposoby realizacji elementów struktur predykatowo-argumentowych. Przedstawiono zbiór nominalnych wykładników predykcji. Podkreślona została rola leksemów przymiotnikowych, których bogatą i zróżnicowaną egzemplifikację próbowano także ukazać w tym artykule.

Na zakończenie jeszcze uwaga praktyczna. Analizowany materiał ujawnia pewne cechy, które znamienne są dla odmiany urzędowej języka polskiego (używam tego terminu ze świadomością poczynionych zastrzeżeń i sytuowania badanych tekstów na pograniczu odmiany urzędowej i dyskursu edukacyjnego). W akapitach EK dostrzegam dwie sprzeczne, aczkolwiek dopełniające się tendencje. Formuły urzędowe i prawne muszą być precyzyjne z definicji. Takimi też są badane fragmenty. Ich cechą jest także pewna ogólnikowość. Obejmowanie wszystkich kierunków filologicznych wspólnymi formułami, choć wygodne, powoduje jednak brak możliwości uszczegółowienia, doprecyzowania. Sytuację taką napotyka się na przykład przy użyciu w EK frazy *język obcy*. Użytkownicy badanych dokumentów na poziomie danych kierunków powinni mieć możliwość uzupełnienia przez konkretny język kierunkowy, np. *słowiański, południowosłowiański, germański*.

Wykaz skrótów

- EK – efekty kształcenia
SPA – struktura predykatowo-argumentowa
AWN – analizizm werbo-nominalny

Źródła

- Efekty kształcenia dla kierunku: Filologia I stopień (wyciąg z Uchwały Senatu UŁ nr 32 z 17. 09. 2012 r.)
Efekty kształcenia dla kierunku: Filologia II stopień (wyciąg z Uchwały Senatu UŁ nr 33 z 17. 09. 2012 r.)

Literatura

- Danielewiczowa M., 2002, *Wiedza i niewiedza. Studium polskich czasowników epistemicznych*, Warszawa.
- Gajda S., 1995, *Przewodnik po stylistyce polskiej*, Opole.
- Jędrzejko E., 1993, *Nominalizacje w systemie i w tekstach współczesnej polszczyzny*, Katowice.
- Karolak S., 2002, *Podstawowe struktury składniowe języka polskiego*, Warszawa.
- Kikiewicz A., Korytkowska M. i in. (red.), 2010, *Podstawowe struktury zdaniowe współczesnych języków słowiańskich: białoruski, bułgarski i polski*, Olsztyn.
- Korytkowska M., Małdziewa W., 2002, *Od zdania złożonego do zdania pojedynczego (nominalizacja argumentu propozycjonalnego w języku polskim i bułgarskim)*, Toruń.
- Malinowska E., 2013, *Styl – dyskurs – komunikacja urzędowa*, w: E. Malinowska, J. Nocoń, U. Żydek-Bednarczyk (red.), *Przewodnik po stylistyce polskiej*, Kraków, s. 467–486.
- Maliszewska A., 2001, *O problemie kryteriów klasyfikacyjnych predyktorów mentalnych*, „Rozprawy Komisji Językowej ŁTN”, t. XLVI, s. 91–134.
- Maliszewska A., 2002, *Wybrane właściwości analitycznych predyktorów mentalnych*, „Rozprawy Komisji Językowej ŁTN”, t. XLVII, s. 79–87.
- Nocoń J., 2013, *Styl dydaktyczny – styl dyskursu dydaktycznego*, w: E. Malinowska, J. Nocoń, U. Żydek-Bednarczyk (red.), *Przewodnik po stylistyce polskiej*, Kraków, s. 109–139.
- Rozwadowska B., 1997, *Towards a Unified Theory of Nominalizations. External and Internal Eventualities*, Wrocław.
- Szumaska D., 2006, *Przymiotnik jako przyłączone wyrażenie predykatywne*, Kraków.
- Urban M., 2006, *Współczesne przymiotniki odrzeczownikowe*, Toruń.
- Zdunkiewicz-Jedynak D., 2008, *Wykłady ze stylistyki*, Warszawa.
- Żmigrodzki P., 2000, *Właściwości składniowe analitycznych konstrukcji werbo-nominalnych w języku polskim*, Katowice.

Summary

Agnieszka Zatorska

(agnieszka.zatorska@uni.lodz.pl)

Katedra Filologii Słowiańskiej, Uniwersytet Łódzki

The educational results on the linguist's desk

The article is devoted to the part of the academic discourse dedicated the educational results. The aim of the study is to present the linguistic means which serve for such purpose. The analyze encompasses such formal realization of the predicate structures as nominal phrases including nominalizations, nouns and adjectives. Special attention is paid to mental predicates which are realized by intellectual verbs on the formal level. The conducted study is placed among the works from the fields of stylistics, semantics, syntax as well as in the area of the discourse analyses.

Keywords: educational results, objectives, academic discourse, Polish, stylistics, syntax (efekty kształcenia, dyskurs akademicki, język polski, stylistyka, składnia)